

[Συνέντευξη της ΜΙΧΑΛ ΓΚΟΒΡΙΝ, στον Βασίλη Κουρουμιχάκη, propaganda 26.10.2017:](#)

Ποιήτρια, θεατρική σκηνοθέτις και ακαδημαϊκή μένει μόνιμα στην Ιερουσαλήμ, και έχει ανακηρυχθεί ως μία από τους 30 σημαντικότερους σύγχρονους συγγραφείς. Μας μίλησε για την άνοδο του νεοφασισμού και τους νέους τρόπους μελέτης του Ολοκαυτώματος.

Η καθηγήτρια θεατρικών σπουδών του πανεπιστημίου της Ιερουσαλήμ **Μιχάλ Γκοβρίν** βρέθηκε στην Αθήνα στα πλαίσια δράσεων του Υπουργείου Παιδείας για τη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος στα σχολεία. Συναντηθήκαμε στην ηλιόλουστη πλατεία Συντάγματος όπου και ήθελε να φωτογραφηθεί λίγο μετά τη συνεργασία που είχε στο Υπουργείο Παιδείας. Είχαμε μια ενδιαφέρουσα συζήτηση για το Ολοκαύτωμα, όχι σαν τόσο σαν γεγονός αλλά σαν μια διδακτική ιστορία.

Γιατί έχουμε ακόμα την ανάγκη να μιλάμε για το Ολοκαύτωμα, το μεγαλύτερο ίσως έγκλημα στην ιστορία της ανθρωπότητας; Μετά το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου και αφού έγινε εκτενώς γνωστή κάθε πτυχή του Ολοκαυτώματος γεννήθηκε μια ελπίδα που συνοψίστηκε στη φράση «Ποτέ ξανά». Σήμερα, 70 χρόνια μετά, το φάντασμα κάνει και πάλι την εμφάνισή του στην Ευρώπη. Είτε σε πιο light εκδοχές όπως ενός ακροδεξιού λαϊκισμού με την προβιά του πολέμου στην πολιτική ορθότητα, είτε σε πιο καθαρόαιμες εκδοχές όπως η λυπηρή περίπτωση της ΧΑ στην Ελλάδα, ακόμα και στη Γερμανία βλέπουμε μετά από χρόνια μια άνοδο της ακροδεξιάς που δεν πιστεύει κανείς ότι θα την ξαναδεί ή στις ΗΠΑ που η προπαγάνδα πλέον λέγεται fake news και τρέφει την ΚΚΚ και άλλες εξτρεμιστικές ομάδες. Η ατμόσφαιρα «μυρίζει» παραμονές 1933, δεν έχουμε φτάσει σε ακραίες καταστάσεις, αλλά μην ξεχνάμε πως οι ακραίες καταστάσεις ήρθαν μόλις 10 χρόνια μετά. Η νέα μορφή ρατσισμού, με νέο στοιχείο την αντιπροσφυγική ρητορική, συναντά τον κλασικό αντισημιτισμό και μπαίνει σιγά-σιγά και πάλι στην κεντρική πολιτική σκηνή της Ευρώπης με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Εκμεταλλεύεται τις δημοκρατικές διαδικασίες αυξάνοντας σταδιακά τα ποσοστά του όπου έχουμε εκλογές.

Παράλληλα το αστείο της υπόθεσης είναι ότι αυτοί που μιλούν περισσότερο γι' αυτό είναι οι αρνητές του . Αρκεί να δούμε πόσα βιβλία, πόσες διαλέξεις και πόση προβολή έχουν οι αρνητές. Εμμονικοί και με μια σχεδόν θρησκευτική ευλάβεια προσπαθούν να «αποδείξουν» συνωμοσίες που όπως πολύ σωστά θα καταλάβατε πίσω από αυτές κρύβονται οι Εβραίοι. Πρέπει λοιπόν να μιλάμε για το Ολοκαύτωμα και η υπεράσπιση της ιστορικής αλήθειας είναι το πρώτο σκέλος, αλλά κυρίως πρέπει να μιλάμε για να μάθει ο κόσμος τι το προκάλεσε. Πώς άνθρωποι οι οποίοι ήταν πχ διδακτορικοί φοιτητές μπήκαν στη διαδικασία να σκοτώνουν γυναικόπαιδα. Πώς φτάσαμε σε μια αποκτήνωση η οποία κινδύνευε να θέσει σε αμφισβήτηση τον δυτικό πολιτισμό σε κάθε πτυχή του, στη φιλοσοφία, τη θεολογία, κάθε μορφή τέχνης, τη δικαιοσύνη; Υπάρχουν ακόμα ανοιχτά αυτά τα ερωτήματα γιατί εκτός από τη σύγχρονη άνοδο της ακροδεξιάς η πορεία της ανθρωπότητας αποδεικνύει ότι δε διδάχθηκε τίποτα. Έχουμε ακόμα γενοκτονίες και εθνοκαθάρσεις, η Χάρτα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων παραμένει κενό γράμμα σε μεγάλο μέρος του πλανήτη, συνολικά ο ΟΗΕ απέτυχε στον ρόλο που του είχαμε αναθέσει.

Πρέπει να αλλάξουμε τη μέθοδο με την οποία μελετούμε το Ολοκαύτωμα; Σήμερα είναι μια καλή χρονική στιγμή για να επανεξετάσουμε τη στρατηγική μας. Κυρίως γιατί η μνήμη δεν είναι κάτι μονοκόμματο ή μια ευθεία γραμμή, αλλά περνάει από στάδια. Φανταστείτε τη μνήμη σαν ένα τραύμα, στην αρχή απομακρύνονται τα ,νεκρά κύτταρα και η βρωμιά, στη συνέχεια σχηματίζεται μια κρούστα που προστατεύει την πληγή και τελικά φεύγει και η κρούστα κι έχουμε το νέο δέρμα. Μπορούμε να πούμε τώρα ότι μετά από τόσα χρόνια έχουμε επιτέλους το νέο δέρμα. Η γενιά που έζησε το Ολοκαύτωμα σταδιακά φεύγει από τη ζωή και η ευθύνη της διατήρησης της μνήμης περνάει σε εμάς, στους απογόνους.

Η ατμόσφαιρα «μυρίζει» παραμονές 1933, δεν έχουμε φτάσει σε ακραίες καταστάσεις, αλλά μην ξεχνάμε πως οι ακραίες καταστάσεις ήρθαν μόλις 10 χρόνια μετά.

Τα προηγούμενα χρόνια μαζέψαμε στοιχεία, συγκεντρώσαμε μαρτυρίες, μια επίπονη και χρονοβόρα διαδικασία γιατί έπρεπε να αντιμετωπίσουμε το γεγονός ότι οι Ναζί προσπάθησαν να καταστρέψουν τα στοιχεία του εγκλήματος και της ελλειπούς αποναζιστικοποίησης της μεταπολεμικής Γερμανίας. Για παράδειγμα, στο δικαστικό σώμα κυριάρχησε το δόγμα της συνέχειας του κράτους, οι δικαστές ήταν οι ίδιοι και μετά τις **δικές της Νυρεμβέργης**

υπήρχε μια διστακτικότητα στην περαιτέρω δικαστική έρευνα. Έπρεπε να περιμένουμε τη νέα γενιά δικαστικών όπως έγινε με την υπόθεση στην οποία υπήρξε μάρτυρας η μητέρα μου χρόνια μετά, όταν ένας νεαρός εισαγγελέας απ' το Αννόβερο ταξίδεψε σε όλη την Ευρώπη, το Ισραήλ, ακόμα και στην Αυστραλία συλλέγοντας στοιχεία για τον διοικητή του γκέτο της Κρακοβίας. Όταν τον συνέλαβαν ακόμα και ο ίδιος ο εισαγγελέας απόρησε με το

γεγονός ότι απολάμβανε τη σύνταξη και τα προνόμια ως βετεράνος αξιωματικός ενώ παράλληλα εργαζόταν ως ιδιωτικός ντετέκτιβ, αξιοποίησε αυτά που έμαθε στο γκέτο ως κυνηγός Εβραίων και βγήκε στην αγορά εργασίας με αναβαθμισμένο βιογραφικό. Φανταστείτε πόσες άλλες τέτοιες ιστορίες υπάρχουν και πόσο δύσκολο ήταν να διερευνηθούν. Έχοντας φτάσει η προηγούμενη γενιά σε ικανοποιητικό επίπεδο με την έρευνα ως έγκλημα, εμείς το «νέο δέρμα» πρέπει να αποφασίσουμε πώς θα κρατήσουμε τη μνήμη. Θα συνεχίσουμε να «σκαλίζουμε» το δέρμα προκαλώντας νέες πληγές με επισκέψεις στο Άουσβιτς, στους θαλάμους αερίων και στα κρεματόρια; Με την ομάδα μου κινούμαστε σε μια διαφορετική κατεύθυνση από αυτή που θέλει το θέμα του Ολοκαυτώματος ως ένα εκκρεμές μεταξύ άρνησης και horror show.

Μέσα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης υπήρξε μια μορφή αντίστασης και δεν αναφέρομαι στις εξεγέρσεις που υπήρξαν. Αντιστέκονταν στη φρίκη με πρωτόγονους τρόπους, οι γυναίκες αντάλλασαν συνταγές, έκαναν δικαιότερη αναδιανομή του λιγοστού φαγητού, ανέβαζαν θεατρικά, έκαναν επιστημονικές διαλέξεις. Από τέτοιες ιστορίες έχουμε ανάγκη

Αυτή συνεχής αντιμετώπιση ως horror show εκτός από τον μιθριδατισμό στη φρίκη προσφέρει και άλλη μια κακή υπηρεσία, αντιμετωπίζει τα θύματα σαν μια μάζα χωρίς ονόματα, μόνο αριθμοί, τόσα θύματα στο **Άουσβιτς**, τόσα θύματα στην **Τρεμπλίνκα** κλπ. Υπάρχουν ιστορίες πίσω από αυτούς τους ανθρώπους και αυτές οι ιστορίες πρέπει να ακουστούν. Μέσα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης υπήρξε μια μορφή αντίστασης και δεν αναφέρομαι στις εξεγέρσεις που υπήρξαν. Αντιστέκονταν στη φρίκη με πρωτόγονους τρόπους, οι γυναίκες αντάλλασαν συνταγές, έκαναν δικαιότερη αναδιανομή του λιγοστού φαγητού, ανέβαζαν θεατρικά, έκαναν επιστημονικές διαλέξεις. Από τέτοιες ιστορίες έχουμε ανάγκη, από ιστορίες που δείχνουν ότι ακόμα και στις πιο ακραίες συνθήκες οι άνθρωποι αγωνίζονται για να κρατήσουν την υπόστασή τους ως άνθρωποι.

Έχετε πει ότι μερικές φορές νιώθετε περισσότερο Εβραία παρά Ισραηλινή, αυτό έχει να κάνει με τον διαφορετικό τρόπο που προσεγγίζετε το Ολοκαύτωμα; □ Την οπτική που έχω απέναντι στο Ολοκαύτωμα τη χρωστάω στη μητέρα μου. Για πολλά χρόνια ήξερα ελάχιστα πράγματα γι' αυτό, για μένα ήταν ένα ακόμα μάθημα στο σχολείο. Το νεαρό κράτος του Ισραήλ είχε να αντιμετωπίσει την αραβοϊσραηλινή διαμάχη οπότε η συζήτηση για το Ολοκαύτωμα δεν πήρε την έκταση που θα έπρεπε. Ουσιαστικά άρχισα να μαθαίνω γι' αυτό όταν πήγα στη Γαλλία για σπουδές και συνέπεσε με την πρώτη μου επαφή με τον αντισημιτισμό, μια έννοια άγνωστη μέχρι τότε για μένα όσο ζούσα προστατευμένη στο Ισραήλ. Η μητέρα μου είχε αφαιρέσει με πλαστική εγχείρηση του τατουάζ με τον αριθμό της ως κρατούμενη γιατί δεν ήθελε να είναι σημαδεμένη από κάποιον άλλον όπως δεν ήθελε να τη θυμούνται ως μάρτυρα. Αντί για τον πόνο και το μίσος προτίμησε να μου μεταδώσει την αγάπη, την επιμονή της στην ειρήνη και την επιθυμία της για τη ζωή. Αυτό ήταν που την κράτησε ζωντανή στο Άουσβιτς μαζί με τα ποιήματά της. Γι' αυτό επιμένω στις ιστορίες που

εμπνέουν αισιοδοξία, όπως οι πάνω από χίλιοι γάμοι και γεννήσεις στο στρατόπεδο προσφύγων του

Μπέργκεν-Μπέλσεν

ένα μόλις χρόνο μετά τη λήξη του πολέμου. Υπάρχουν όμορφες ιστορίες ακόμα κι εδώ στην Ελλάδα όπως του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού που έσωσε πάρα πολλούς εκδίδοντας πλαστά πιστοποιητικά βάφτισης ή των ανταρτών που φυγάδευσαν Εβραίους στα βουνά και τόσες άλλες άγνωστες περιπτώσεις απλών ανθρώπων που την ώρα του εγκλήματος δεν γύρισαν απλά το βλέμμα τους.

Με τη συνάντηση που είχαμε με την ηγεσία του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας πιστεύω πως μπορούμε να εμπλουτίσουμε το υλικό μας και με άλλες ιστορίες που αφορούν Έλληνες Εβραίους ή μη-Εβραίους που τους βοήθησαν ή ακόμα και ιστορίες δωσιλογισμού που θα βοηθήσουν στην περαιτέρω κατανόηση αυτής της σκοτεινής περιόδου. Μπορεί ακόμα και να χρησιμοποιηθεί για τις ανοιχτές πληγές που έχει η Ελλάδα από τη γερμανική κατοχή. Η χρήση διαδραστικών θεατρικών, η μουσική και άλλες εναλλακτικές μέθοδοι μπορούν να εκσυγχρονίσουν την εκπαιδευτική διαδικασία και να την κάνουν πιο ουσιαστική. Όστε η μνήμη να γίνει εργαλείο κατανόησης του παρόντος και πρόβλεψης του μέλλοντος.

Αρχικά πρέπει να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση άμεσα πριν πάρει τα χαρακτηριστικά του '30, κι από την άλλη πρέπει να αντιμετωπιστεί το προσφυγικό με ανθρωπισμό. Να τους βοηθήσουμε και να τους ενθαρρύνουμε να ενταχθούν στην κοινωνία.

Εξίσου σημαντικό είναι να διδαχθούμε τι προκάλεσε όλο αυτό το μίσος και πώς έφτασε σε αυτό το ακραίο στάδιο, γιατί το Ολοκαύτωμα δεν ήταν πόλεμος εναντίον κάποιου κράτους, δεν υπήρχε κάποια εδαφική διαφορά ή ακόμα και κάποιο οικονομικό όφελος που πολλές φορές κρύβεται πίσω από έναν πόλεμο ή έγκλημα, δεν είχαν καν όπλα. Ήταν ένα μεθοδικό πλάνο αφανισμού ανήμπορων ανθρώπων που απλά είχαν την ταμπέλα του «άλλου», οι οποίοι για θεολογικούς λόγους μας εμποδίζουν να χτίσουμε το χιλιόχρονο Ράιχ. Ήταν ένα είδος σατανικής θρησκείας με φανατικούς πιστούς. Πάρτε για παράδειγμα τον **Άιχμαν**

στην τελευταία του δημόσια ομιλία τον Απρίλη του '45: «Ο υπ' αριθμόν ένα εχθρός μας είναι οι Εβραίοι», ενώ ο στρατός τους κατέρρεε και ο Κόκκινος Στρατός ήταν Ante Portas. Ακόμα κυνηγούσε τους Εβραίους σαν μανιακός ψυχοπαθής. Και είναι ακριβώς αυτή η ψυχική κατάσταση που φτάνει ακόμα στην άρνηση της πραγματικότητας η οποία προκαλείται από το μίσος, τον ρατσισμό και την ξενοφοβία, η φοβία του «άλλου» όταν έχεις φτιάξει μια εικόνα της απόλυτης απειλής.

Από τη μια έχουμε τη διατήρηση της ιστορικής αλήθειας, από την άλλη τι

μπορούμε να μάθουμε για το σήμερα μέσα από τη μνήμη; Το έδαφος για μια νέα φρίκη είναι γόνιμο και πάλι στην Ευρώπη. Η οικονομική κρίση σε συνδυασμό με το προσφυγικό δημιουργούν ένα εκρηκτικό κοκτέιλ. Κάποιοι δημαγωγοί θα υποδείξουν τους πρόσφυγες ως νέο αποδιοπομπαίο τράγο. Αρχικά πρέπει να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση άμεσα πριν πάρει τα χαρακτηριστικά του '30, κι από την άλλη πρέπει να αντιμετωπιστεί το προσφυγικό με ανθρωπισμό. Να τους βοηθήσουμε και να τους ενθαρρύνουμε να ενταχθούν στην κοινωνία. Όπως ακριβώς έκανε η μητέρα μου στο στρατόπεδο προσφύγων μεταπολεμικά, που αρνήθηκε να συνεχίσει να ζει ως πρόσφυγας κι έχτισε μια νέα ζωή. Δεν πρέπει να τους δούμε πάλι ως αριθμό, αλλά ως ξεχωριστά άτομα. Από την αντιμετώπιση των προσφύγων φαίνεται πως η Ευρώπη δεν διδάχθηκε τίποτα. Προτιμά να κρύβει το πρόβλημα κάτω απ'το χαλί αντί να βοηθήσει έμπρακτα την Ελλάδα, η οποία σηκώνει δυσανάλογο βάρος στους ώμους της, και να μην την αφήσουν στην τύχη της. Αλλά ακόμα και πιο δραστικά, όχι μόνο η Ευρώπη αλλά και όλος ο υπόλοιπος κόσμος να καταπολεμήσει τις αιτίες που προκαλούν τους πολέμους που με τη σειρά τους προκαλούν την προσφυγιά. Σε αυτή την περίπτωση η μνήμη του Ολοκαυτώματος μπορεί και πρέπει να αξιοποιηθεί διδακτικά ως παράδειγμα προς αποφυγή, για να γίνει πραγματικότητα επιτέλους το σύνθημα «Ποτέ ξανά».

ΠΗΓΗ: [Ιστοσελίδα Propaganda.gr](#)